ARKASHINE
Health Sciences

AyurGenica 2018

International Conference on "Ayurveda and Holistic Healing"

at

BANGKOK

15th May 2018

॥आर्यलोक॥

KANKAYAN

CERTIFICATE

We are Proud to Present

"Arkashine International Ayurved Excellence Award 2018"

To Mr / Mrs. ......Dr. Meenal Lad..............................for His / Her
Significant and Invaluable contribution to the field of Ayurveda

Dr. Anand Oak
President

TRUE COPY
Principal
College of Ayurved And Research Center
Akurdi Pune 411 044

Dr. Dilkhush Tamboli
Organising Secretary

Principal
[redacted] Research Cente
Pun[redacted] - 411 044

साण्डू

॥ आयुर्वेद भूषण ॥

गौरव तपश्चर्येचा... आयुर्वेदाच्या सन्मानाचा!

वैद्य मेधा जोशी

आपण १९९६ मध्ये विदर्भ आयुर्वेद महाविद्यालय, अमरावती येथून BAMS आणि २००० मध्ये कायचिकित्सा विषयात MD या पदव्या संपादन केल्या. PDEA आयुर्वेद महाविद्यालय, निगडी, पुणे येथे आपण प्राध्यापक आणि विभाग प्रमुख म्हणून कार्यरत आहात. आयुर्वेद रुग्णालय आणि स्टर्लिंग मल्टिस्पेशालिटी हॉस्पिटल, निगडी, पुणे येथे प्रमुख चिकित्सक म्हणून रुग्ण सेवारत आहात. ४० पेक्षा अधिक स्नातकोत्तर आयुर्वेद विद्यार्थ्यांना त्यांच्या संशोधन आणि शोध निबंधांकरिता आपण मार्गदर्शक आहात. आयुर्वेद शास्त्राच्या विकासासाठी अनेक रिसर्च आर्टिकल्स, औषधांच्या क्लिनिकल ट्रायल्स तसेच स्नातकोत्तर विद्यार्थ्यांना संशोधनपर मार्गदर्शन करुन पुढील पिढीमध्ये आयुर्वेद संशोधनाचे बीज तुम्ही पेरत आहात.

आयुर्वेदाचा प्रचार आणि प्रसार जनसामान्यांमध्ये व्हावा याकरिता आपण समाजामध्ये अनेक स्तरांवर वैद्यकीय सेवा प्रदान करत आहात. स्त्री आरोग्य आणि कल्याण या उद्देशाने महाराष्ट्राच्या ग्रामीण भागात २०० पेक्षा अधिक वैद्यकीय शिबीरांमध्ये आपला सक्रिय सहभाग होता. अनेक शाळा, महाविद्यालये, स्वयंसेवी संस्थांमध्ये रुग्णसेवा, वयोवृद्धां करिता अनेक वृद्धाश्रमांमध्ये आरोग्य शिबीरे व आयुर्वेदाबद्दल जागरुकता निर्माण करण्यासाठी व्याख्याने हे आपल्या शिरपेचातील मानाचे तुरे आहेत. 'सकाळ', 'सचित्र आयुर्वेद' तसेच 'आरोग्[illegible] वृत्तपत्र आणि मासिकांमध्ये आरोग्यविषयक आपले लेख प्रकाशित आहेत. बुद्धीजीवी [illegible] आयुर्वेद शास्त्राचा अवलंब करुन जीवनशैली बदल तसेच आरोग्य संगोपन व्हावे यासाठी Bilcare Research, Harman Connecting Services, Pune आदि अनेक मल्टीनॅशनल कंपन्यातून भाषणे आणि माहितीपूर्ण व्याख्याने दिली आहेत.

आयुर्वेदाच्या शैक्षणिक दर्जेदार कामगिरी करिता २००६ मध्ये आयुर्वेद महाविद्यालय आणि संशोधन केंद्र, निगडी तर्फे 'Best Teacher Award', NABH accreditation, CARC, Pune 2019 मधील महत्वपूर्ण योगदानासाठी 'Appreciation & Excellence Certificate' च्या मानकरी आपण आहात.

आज २४ नोव्हेंबर २०१९ रोजी 'साण्डू आयुर्वेद गौरव समारोहाचे' औचित्य साधून 'साण्डू आयुर्वेद भूषण' हा पुरस्कार आपणांस प्रदान करताना आम्हांस अभिमान वाटतो.

घन:श्याम साण्डू
डायरेक्टर

साण्डू

शशांक साण्डू
प्रेसिडेंट व सी. ई. ओ.

गौरवशाली [illegible] वर्ष...

P.D.E.A.'S COLLEGE OF AYURVEDIC AKURDI PUNE 44

Principal
College of Ayurved And Research Cente
Akurdi, Pune - 411 044

Service Research Propagation Education

Ayurved Vyaspeeth CCIM MCIM

|| Shree Dhanwantaraye Namah ||

Certificate

National Seminar

'AYURVIVEK'

11th January, 2020

This Certificate is presented to Vd. Swati Chaudhari

for getting ~~1st~~/2nd/~~3rd~~/Consolation prize in ~~poster presentation~~ /paper presentation/ ~~essay writing~~ in National seminar Ayurvivek on 11th January 2020 at Ganesh Kala Krida Manch Pune, Maharashtra

Organised by

Ayurved Vyaspeeth

in Accredited with

Central Council of Indian Medicine

&

Maharashtra Council of Indian Medicine

& Prime sponsored by

Shree Dhootpapeshwar Ltd.

Vd. Vinay Velankar — Founder/Ex. President, Ayurved Vyaspeeth

Vd. Jayant Deopujari — President, CCIM, Delhi

Vd. Ashutosh Gupta — President, MCIM, Mumbai

Vd. Rajani Gokhale — Ayurved Vyaspeeth

Ex. President, Ayurved Vyaspeeth

Vice president, Ayurved Vyaspeeth

Ayurved Vyaspeeth

Ayurved Vyaspeeth

AKURDI PUNE-44. P.D.E.A.'S. COLLEGE OF AYURVEDIC & RESEARCH

Principal

College of Ayurved And Research Cente

Akurdi, Pune - 411 044

Scanned with CamScanner

CERTIFICATE

P. D. Hinduja Hospital & MRC, College of Nursing

NAAC 'A' Grade

This is to certify that

Mr. / Ms. / Dr. ARTI R. FIRKE

has participated in Institutional / City / State / National / International Level

Meet / Seminar / Workshop / Conference / Competition on DIGITAL POSTER COMPETITION

Theme : NAAC AWARENESS PROGRAMME

As Participant / Delegate / Judge / Speaker / Organizer and Awarded II *Prize*

Organized by P. D. Hinduja Hospital & MRC, College of Nursing in Collaboration with NAAC

Organizing Secretary / Program Co-ordinator

03-03-2020

Date

Principal

LIVE TO GIVE HOPE

P.D.E.A.'s College of Ayurvedic & Research, Akurdi, Pune-44

Principal
College of Ayurved And Research Centre
Akurdi, Pune - 411 044

Sushrut Award 2020

Extra Ordinary Work In Proctology

Dr. Bharat Oza

has been felicitated with **Extra Ordinary Work In Proctology** for the contribution in the Field of Proctology held on 26th Jan 2020 at Pune.

Chandra Nursing Home

Dr. Piles Clinic

Director

Dr. Kunal Kamthe MD (Ayu)

RKUNIVERSITY

MEDICINAL PLANTS IDENTIFICATION QUIZ

CERTIFICATE OF APPRECIATION

This is to certify that

Vd. Jitendra J. Tapaswi

has successfully participated in the Medicinal Plants Identification Quiz organized by RK University, Rajkot, Gujarat, India on 1st June, 2020, & secured **7th** rank out of 1331 registered participants.

Prof. (Dr.) Devang Pandya
Deputy Director,
School of Pharmacy
RK University

Denish Patel
Executive Vice President,
RK University

Principal
College of Ayurved And Research Cente
Akurdi, Pune - 411 044

DATTA MEGHE INSTITUTE OF MEDICAL SCIENCES
(DEEMED TO BE UNIVERSITY)
NAAC "A+" GRADE
MAHATMA GANDHI AYURVED COLLEGE, HOSPITAL & RESEARCH CENTRE
SALOD (H), WARDHA

INTERNATIONAL E-CONFERENCE

"SHALAKA 2021"

BETTER SCOPE ,BETTER OPPORTUNITIES

CERTIFICATE

THE JURIES ARE PLEASED TO PLACE

DR. KIRAN PUNDLIKRAO MENDHEKAR

AS THE AS THE FIRST RANK IN PAPER PRESENTED AT "SHALAKA 2021" JOINTLY ORGANIZED BY DEPARTMENTS OF SHALYA-TANTRA, SHALAKYA-TANTRA ON 18&19 TH MARCH 2021

P.D.E.A.S. COLLEGE OF AYURVEDIC & RESEARCH AKURDI PUNE-44.

Principal
College of Ayurved And Research Centre
Akurdi, Pune - 411 044

DR. ROSHANA BHUTADA ORGANIZING SECRETARY	DR.KIRAN KHANDARE VICE CHAIRMAN	DR.PRADNYA DANDEKAR DEAN ACADEMICS	DR. VAISHALI KUCHEWAR DEAN MGACH & RC

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळ,पुणे

Pune District Education Association, Pune

आयोजित

शैक्षणिक,सामाजिक उपक्रम व विविध स्पर्धा

प्रशस्तीपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की कुमार/कुमारी/श्री./श्रीमती Dr. Divyashree K. S. शाखा College of Ayurveda & Research Centre यांनी मा.ना. अजितदादा पवार, उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांच्या वाढदिवसानिमित्त विद्यार्थी व शिक्षकांच्या गुणवत्ता वाढीसाठी व कला गुणांना वाव देण्यासाठी आयोजित विविध शैक्षणिक उपक्रमांतर्गत E-Content Development (PPT) या स्पर्धेमध्ये Second क्रमांक मिळविल्याबद्दल/सहभागाबद्दल हे प्रमाणपत्र यथोचित गौरव करून समारंभपूर्वक प्रदान करण्यात येत आहे.

दि. २२ जुलै २०२१

Principal
P.D.E.A'S
College of Ayurved And Research Centre
Nigdi, Pune - 411 044

प्रमुख

ॲड. संदीप कदम
मानद सचिव, पु.जि.शि.मं.
अधिसभा सदस्य, सा.फु.पु.वि.,पुणे

अजित पवार
अध्यक्ष, पु.जि.शि.मं.
उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य

Parul University
FACULTY OF AYURVED

GUJARAT BOARD OF AYURVEDIC & UNANI SYSTEM OF MEDICINE
&
PARUL UNIVERSITY , VADODARA

This Certificate is Granted to
DR ANUJA AMIT WADADEKAR
ASSISTANT PROFESSOR
From
P.D.E.A's College of Ayurved and Research center Nigdi pune
Has participated as A BEST PAPER PRESENTER In International Webinar
NIRJARA-2021
WITH THEME OF
GERIATRIC DISEASES CARE AND CURE-2021

ON THE OCCASION OF AZADI KA AMRUT MAHOTSAV-2021 HELD ONLINE ON 27 OCT. 2021

ISSUED TO MAIL ID- anujak1486@gmail.com
ON DATE 11/1/2021 20:08:53

DEAN
FACULTY OF AYURVEDA
PARUL UNIVERSITY

P.D.E.A.S. COLLEGE OF AYURVEDIC & RESEARCH AKURDI PUNE-44

Principal
College of Ayurved And Research Cente
Akurdi, Pune - 411 044

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळ, पुणे

(Pune District Education Association, Pune)

४८/१, अ, एरंडवणा, पौड रोड, पुणे-४११०३८

सोसायटी रजिस्ट्रेशन ॲक्ट १८६० रजि.नं. ११५३/मुंबई पब्लिक ट्रस्ट ॲक्ट १९५० रजि.नं. एफ-९९

प्रशस्तीपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की कुमार/कुमारी डॉ. विजया न्याहाळसे

शाळा/महाविद्यालय कॉ. ऑ. आयु. ॲन्ड रिसर्च सेंटर निगडी वांनी / याने / हिने

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे आधारस्तंभ पद्मविभूषण श्री. शरदचंद्रजी पवारसाहेब, मा. कृषी मंत्री, भारत सरकार यांच्या वाढदिवसानिमित्त आयोजित

ई-कंटेट (पी.पी.टी. बनवणे) स्पर्धेत महाविद्यालय अध्यापक गटातून तृतीय क्रमांक मिळविल्याबद्दल / सहभागाबद्दल यथोचित गौरव करून समारंभपूर्वक हे प्रमाणपत्र प्रदान करण्यात येत आहे.

दिनांक : १२ /१२ /२०२१

ॲड.संदीप कदम
मानद सचिव
अधिसभा सदस्य, सा.फु.पु.वि.,पुणे

अजित पवार
अध्यक्ष
उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य

Principal
College of Ayurved And Research
Akurdi, Pune - 411 044

पां

॥ पांचभौतिक रत्न ॥

वर्ष [illegible]

सन्मान पत्र

डॉ. सौ. मीनल दीपक लाड

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

हळदवणेकर परिवार

Principal
College of Ayurved And Research Cente
Akurdi, Pune - 411 044

P.D.E.A.S. COLLEGE OF AYURVEDIC & RESEARCH AKURDI PUNE 44.

प्रकाशन दिनांक ५ ऑगस्ट २०२१

पोस्टात टाकण्याची
तारीख : १० ऑगस्ट २०२१

एकुण पाने १ ते ५६

वर्ष ७५ वे

" यशस्वी चिकित्सेचा राजमार्ग "

॥ आयुर्वेद पत्रिका ॥

National Scientific Journal of Ayurved ISSN 2278-0726

Vol. No. 75 Issue No. 2

Annual Subscription Rs. 500/-

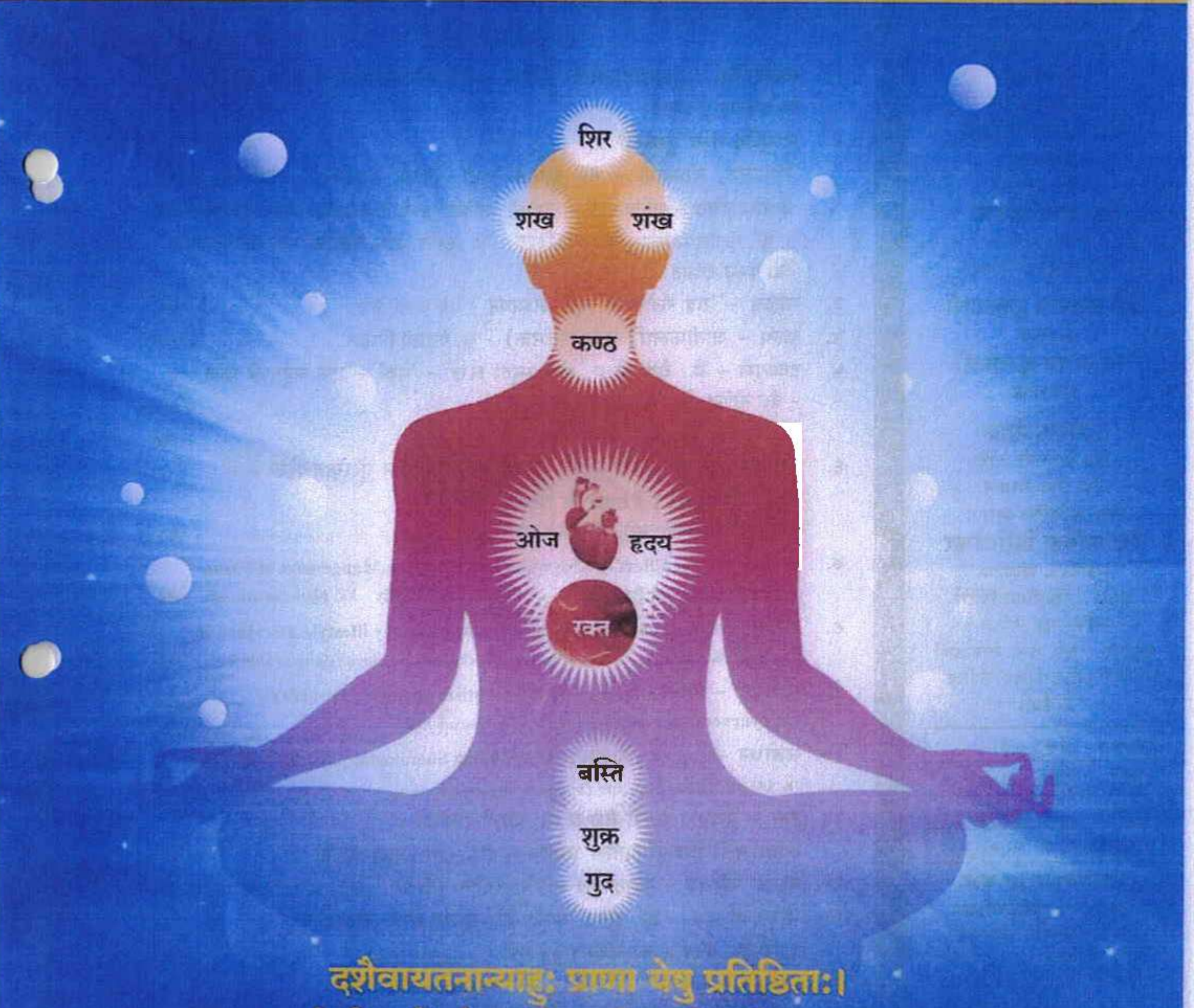

दशैवायतनान्याहुः प्राणा येषु प्रतिष्ठिताः।
शंखौ मर्मत्रयं कण्ठो रक्तं शुक्रौजसी गुदम् ॥

(च.सू.२९/३)

Principal

वैद्य अंबादास कुलकर्णी
अध्यक्ष
आयुर्वेद सेवा संघ
वैद्य आशुतोष यार्दी
उपाध्यक्ष
आयुर्वेद सेवा संघ
वैद्य अभय कुलकर्णी
सचिव
आयुर्वेद सेवा संघ
वैद्य रजनी गोखले
सहसचिव
आयुर्वेद सेवा संघ
श्री. माधव परांजपे
खजिनदार
आयुर्वेद सेवा संघ
वैद्य हेमंत भांडारी
चेअरमन
आयुर्वेद पत्रिका विभाग

वैद्य एकनाथ कुलकर्णी
संपादक
वैद्य अभय कुलकर्णी
प्रकाशक

संपादक मंडळ
वैद्य शिवानंद तोंडे
वैद्य वर्षा साधले
वैद्य अभिजित सराफ
वैद्य अमिता पिसोळकर
सहाय्यक संपादक

छपाई : रिप्लीका प्रिंटर्स
वकीलवाडी, नाशिक
मुखपृष्ठ : एन. वाय कुलकर्णी
निर्मिती अॅडव्हर्टायझिंग, नाशिक

वर्गणी

एक प्रत	रू. ५०/-
वार्षिक	रू. ५००/-
त्रैवार्षिक	रू. १२००/-
पंचवार्षिक	रू. २०००/-

पत्रव्यवहाराचा पत्ता
संपादक, आयुर्वेद पत्रिका,
आयुर्वेद सेवा संघ, गणेशवाडी,
पंचवटी, नाशिक - ४२२ ००३.
फोन नं.: ०२५३-२५१५४१३
संपादक मो.: ७८८७८५९७९२
email : ayupatra@gmail.com
website : www.ayurvedpatrika.org

National Scientific Journal of Ayurved ISSN 2278-0726

ll आयुर्वेद पत्रिका ll

Vol.No. 75 Issue No.2. वर्ष ७५ वे अंक : २ रा, क्रमांक - १०५८

अनुक्रमणिका

१. संपादकीय : गुणग्राहकतेला सलाम आणि लेखनशक्तीला आवाहन! ५
वैद्य एकनाथ कुलकर्णी ५
२. आयुर्वेद तरंग पुरवणी ६
हितोपदेश, बोधकथा - वैद्य आशुतोष यार्दी, मुखपृष्ठ संकल्पना - वैद्य वर्षा साधले, आरोग्यरुचिरा - सूतिकेसाठी - वैद्य सौ. अनिता कुलकर्णी, औषधी भवनचे विशेष औषध - डॉ. गोपाल सावकार, वनौषधी विश्व - प्रा. सुभाष पतके, नवा अभ्यास नवे संशोधन - वैद्य पंकज दीक्षित
३. संहिता - ''तत्र श्लोका:'' एक अध्ययन - वैद्य जयश्री वैद्य १०
४. कल्प - जातीफलादि वटी (स्तंभक) - कु. प्रणाली मिसाळ १३
५. द्रव्यगुण - कै. वैद्य मो.य. लेले स्मृती लेख - 'पेरु' - एक बहुगुणी फळ - वैद्य योगिता शिंदे, वैद्य योगिनी पाटिल १५
» शब्दकोडे - वैद्य रमा खटावकर १८
६. चिकित्सा - डॉ. सुनंदा व डॉ. सुभाष रानडे प्रतिष्ठान पुरस्कृत लेख - Post कोविड-१९ Phase व त्याची चिकित्सा - वैद्य योगेश दामोदर कुट्टे, वैद्य श्वेता योगेश कुट्टे २०
७. संशोधन - The Effect of Aragwadh Patra Lepa in Mangement of Pama w.s.r to Scabies in Paediatric – A Conceptual Study - *Vd. Vijay Suryavanshi* २४
८. आहार - Comprehensive Study of Healthy Dietary lifestyle described in Ayurved for health - *Dr. Madhuri Anil Pachghare, Vd. Sayali Sampat Shinde* ३१
९. संशोधन - Preventive approach for Autism Spectrum Disorder - An ayurvedic perspective - *Dr. Snehal Vinayak Kale.* ३६
१०. संशोधन - Literary Study of Charakokta Shonitasthapana Mahakashaya *Dr. Monika Manoj Paprikar, Dr. Sujata Popatrao Jadhav* ३९
११. इतर - पंचकर्म महर्षी वैद्य प्र.ता. जोशी (नाना) आदरांजली विशेषांकातील ज्ञानाचे मोती! - श्री. अक्षय प्रजापत ४२
१२. पुस्तक परिचय - गोरक्षनाथ व गोरक्षसंहिता परिचय - डॉ. रचना चंद्रकांत आवारे ४४
१३. संस्था परिचय - डॉ. सुनंदा आणि डॉ. सुभाष रानडे प्रतिष्ठानचे प्रशंसनीय कार्य - वैद्य एकनाथ कुलकर्णी ४६
१४. संशोधन - चरकोक्त चिकित्सेमधील गोमूत्राच्या संदर्भांचा विवेचनात्मक अभ्यास - डॉ. बाबासाहेब पाटील, डॉ. शीतल पाटील, डॉ. मुग्धा ठाकरे ४८
१५. आयुर्वेद वार्ता ५०

या अंकातील विचारांशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही, ती मते लेखकांची समजावीत.

PDEA'S COLLEGE OF AYURVEDIC & RESEARCH AKURDI PUNE-44
Principal
College of Ayurved And Research Cente
Akurdi, Pune - 411 044

डॉ. सुनंदा व डॉ. सुभाष रानडे प्रतिष्ठान पुरस्कृत लेख

Post कोविड-१९ Phase व त्याची चिकित्सा

वैद्य योगेश दामोदर कुट्टे

वैद्य श्वेता योगेश कुट्टे

कोविड-१९ या व्याधीची चिकित्सा करत असताना ती प्राय: पाच स्तरावर करावी लागते असे अनुभवावरुन लक्षात आले - अल्प लक्षण समुच्चय, मध्यम लक्षण समुच्चय, तीव्र लक्षण समुच्चय व लक्षणोपशम नंतरची अवस्था (Post Covid Phase). या सर्व अवस्थांमध्ये आयुर्वेद उपचार अतिशय उपयुक्त ठरले आहेत हे प्रत्यक्ष दर्शनी आहे. या अवस्था - रुग्ण परिक्षण (दर्शन/स्पर्शन/प्रश्न इ), Blood markers/HRCT Report यांच्या आधारे केल्या जात असून त्यामध्ये सुद्धा वैयक्तिक अनुभव व परिक्षा पद्धती वरुन निदान व चिकित्सा पद्धत भिन्न असू शकते. तरी सुद्धा, कोविड-१९ हा चिकित्सेच्या दृष्टीने ज्वर या अधिकरणाखाली घेण्यास हरकत नाही कारण बहुतांश रुग्णांमध्ये प्राथमिक लक्षण हे ज्वर आहे व ज्वराबरोबर श्वास, कास, च्छर्दि, अतिसार हे देखिल कमी अधिक तीव्रतेने दिसतात. त्यामुळे पूर्वरुपांपासून ते उपद्रव पर्यंत ची चिकित्सा करत असताना अपल्याला ज्वर चिकित्सा तत्त्वांना केंद्रबिंदु ठेवावे लागते.

सध्या कोविड-१९ नंतरची रुग्णावस्था ही मुख्य कोविड व्याधी एवढीच लक्ष्य वेधून घेत आहे. याचे कारण या व्याधीचे उत्तरोत्तर धातूंवर होणारे परिणाम (तात्काळ व दूरगामी) व व्याधीची चिकित्सा करत असताना वापरलेल्या पाश्चात्य औषधांचा शरीरावर होणारे दुष्परिणाम. व्याधीचे स्वरुप व त्यामुळे समाजात पसरलेली अनिश्चितता किंवा भीती या सगळ्यांमुळे रुग्णाच्या मनावर देखिल एक प्रकारचा negative effect आलेला असतो. देह, इन्द्रिय व मन हे तिघेही यामुळे त्रस्त असतात आणि ज्वराचे हेच वैशिष्ट्य आयुर्वेदीय ग्रंथात वर्णन केले आहे.

पूर्वरुप किंवा मुख्य लक्षणावस्थेत योग्य आहार व विहार तसेच आयुर्वेदीय उपचार/सहाय्यक आयुर्वेदीय उपचार घेतले असल्यास लक्षणे सहसा तीव्र होत नाहीत. पण ज्या रुग्णांचे मुळातच धातूबल कमी आहे किंवा ज्यांनी Anti-viral, Steroids, Anti-Pyretics घेतले आहेत अशा रुग्णात Post Covid Phase जरा त्रास दायक जाते. जे रुग्ण तीव्र लक्षणांनी ग्रस्त होते व Oxygen/Ventilator वर होते त्यांच्या बाबतीत तर Post Covid उपचार खूप महत्त्वाचे ठरतात.

अर्वाचीन परिक्षणानुसार Fever बरा झालेला असतो पण आयुर्वेदाच्या नजरेतून ही अवस्था वेगळी आहे. Post Covid Phase मध्ये ज्वरोत्तर साधारणत: दिसणारे अग्निमांद्य, दौर्बल्य, अरुची इ. लक्षणे दिसतातच पण कास, श्वास यांची उपस्थिती सौम्य स्वरुपात कमी अधिक काळ रुग्णामध्ये राहते. काही रुग्णांमध्ये तर कास हा लवकर पाठ सोडत नाही व रुग्णास त्रस्त करुन सोडतो.

ज्या रुग्णांमध्ये मध्यम किंवा तीव्र Pneumonia होता अशांना Post Covid Phase मध्ये अल्प चंक्रमणोत्तर श्वास व दौर्बल्य हा त्रास होतो व काही दिवस घरी Oxygen द्यायची वेळ येते.

कोविड १९ या विषाणूचा किंवा त्याने निर्मित या व्याधी अवस्थेचा प्रत्यक्ष मज्जाप्रणाली वर परिणाम होतो असे ही एक मत आहे व काही रुग्णांमध्ये शीघ्र कोपित्व, नैराश्य ही मानसिक लक्षणे आढळून आली आहेत.

Post Covid Phase मध्ये दिसणाऱ्या लक्षणांची थोडक्यात खालील पद्धतीने स्रोतसानुसार विभागणी करता येईल -

स्रोतस	लक्षणे
प्राणवह स्रोतस	श्वास, कास,
अन्नवहस्रोतस	अग्निमांद्य, अरुची
रसवहस्रोतस	दौर्बल्य, अंगमर्द
रक्तवहस्रोतस	पाण्डु, शरीरावर किंवा काही भागावर आरक्त पिटिका उठणे
मांसवह/मेदोवह स्रोतस	कार्श्य
अस्थिवहस्रोतस	संधीवेदना
मज्जावहस्रोतस	नैराश्य, शीघ्रकोपित्व (Side effects of Favipiravir include Psychiatric symptoms[5])

पोस्ट कोविड उपचारात आयुर्वेदाची उपयुक्तता सिद्ध होत आहे.

AKURDI PUNE-44.
Principal
College of Ayurved And Research Cente
Akurdi, Pune - 411 044

राष्ट्रीय शिक्षण मंडळ संचलित,

टिळक आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे

संस्कृत संहिता सिद्धान्त विभाग द्वारा

चरक जयन्ती निमित्त

आयोजित

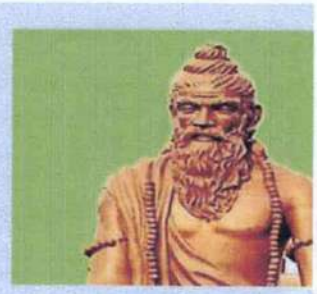

चरक विज्ञानचित्र स्पर्धा

POSTER COMPETITION

s to certify that **Dr. Deepali Manore** has been awarded **THIRD Prize** in चरक विज्ञ

organised on the occasion of चरक जयन्ती 2022 in PG-Ph.D Scholar Category.

Dr. Mohan Joshi
HOD Sanskrit Samhita Siddhant Dept.

Principal
P.D.E.A'S
College of Ayurved And Research Centre
Nigdi, Pune - 411 044.

Dr Sadanand V. Deshpande
Principal

P.D.E.A'S College Of Ayurved And Research Centre
AKURDI
PUNE - 44.

AYURVEDA TEACHERS ASSOCIATION

Reg. No.: F-0053191 (PUN)

Best Teacher National Award

'Tuesday, 16th August 2022'

CERTIFICAT

Dr. Yogita Jamdade

has been conferred with the **Best Teacher National Award** in the subject of **Samhita Siddhanta (PG)** for year 2022 on occasion of ' **4th National Conference on EVIDENCE BASED AYURVEDA** ' held on 16th August 2022 at Pune for outstanding contribution towards the field of academics and teaching learning process in Ayurveda.

Dr. Nitin Waghmare	Dr. Anand Madgundi	Dr. Manoj Chaudhari	Dr. Nitin Chandurkar	Dr. Rahul Suryavanshi
(National Organizer)	(Treasurer)	(Secretary)	(Vice-President)	(President)

P.D.E.A.'S COLLEGE OF AYURVEDIC & RESEARCH AKURDI PUNE-44

Principal
College of Ayurved And Research Centre
Akurdi, Pune - 411 044

DATTA MEGHE INSTITUTE OF HIGHER EDUCATION & RESEARCH (DEEMED TO BE UNIVERSITY) LEARN. LEAD.

MAHATAMA GANDHI AYURVED COLLEGE HOSPITAL AND RESEARCH CENTRE (A CONSTITUENT UNIT OF DMIHER)

NATIONAL E CONFERENCE

CANCER CARE IN AYURVEDA - A HOPE TO FUTURE MEDICINE

This is to certify that Dr. Kiran Raut

Has secured First prize in e-Paper presentation

IN NATIONAL E CONFERENCE ON CANCER CARE IN AYURVEDA - A HOPE TO FUTURE MEDICINE 2023.

ON 27TH APRIL 2023

ORGANIZED BY

DEPARTMENT OF SHALYA TANTRA, MGACHRC, SALOD(H), WARDHA.

Dr. Vaishali Kuchewar	Dr. Anita Wanjari	Dr. Sheetal Asutkar	Dr. Devyani Dasar
Dean, MGACH&RC, Salod (H), Wardha.	Dean Academics, MGACH&RC, Salod (H), Wardha.	Organizing Chairman HOD & Professor, Department of Shalyatantra, MGACH&RC, Salod(H), Wardha.	Organizing Secretary Associate Professor, Department of Shalyatantra, MGACH&RC, Salod(H), Wardha.

P.D.E.A.S. COLLEGE OF AYURVEDIC & RESEARCH AKURDI PUNE-44.

Principal
College of Ayurved And Research Centre
Akurdi, Pune - 411 044

AYUSH NATURAL

आज़ादी का अमृत महोत्सव

AYUSH RATNA AWARD 2023

for Valuable Contributions for Ayush Promotion in the State of Maharashtra

presented to

DR. RAGINI PATIL
PRINCIPAL, PDEA'S COLLEGE OF RESEARCH & AYURVED, AKURDI

AYUSH RATNA AWARD 2023

MAHA AYUSH NATURAL
WORLD EXPO | SUMMIT | AWARDS
18 - 20 January 2023, 11am to 7pm
Mahalaxmi Lawns, Karve Nagar, PUNE

JOSEPH DIAS MA (Economics)
Chairman, Trinity Group & Managing Director,
The Chamber for Impex, Traditional & Integrated Health
Ex-Special Executive Magistrate, Govt of Maharashtra

Trinity ट्रीनीटी EVENT

Trinity's Partners

+91 9769555657 | trinity.cmd@gmail.com | www.trinityworld.biz

AKURDI PUNE - 44

Principal
P.D.E.A'S
College of Ayurved And Research Centre
Nigdi, Pune - 411 044.

Award

Award- **Lokmat Dhanwantari award** for excellence in Medical field.

Date- **01/02/2023**

Award to – **Dr Rohit Pethkar & Dr Neha Sanas**

Awarded by – **Padmabhushan Dr Raghunath Mashelkar sponsored by Lokmat private ltd.**

P.D.E.A.S. COLLEGE OF AYURVEDIC & RESEARCH AKURDI PUNE-44.

Principal
College of Ayurved And Research Cente
Akurdi, Pune - 411 044

Principal
College of Ayurved And Research Centre
Pune - 4

प्रकाशन दिनांक ५ फेब्रुवारी २०२३

पोस्टात टाकण्याची
तारीख : १० फेब्रुवारी २०२३

एकुण पाने १ ते ५२

वर्ष ७६ वे

" यशस्वी चिकित्सेचा राजमार्ग "

॥ आयुर्वेद पत्रिका ॥

आयुर्वेद पत्रिका
आयुर्वेद सेवा संघ, नाशिक

National Scientific Journal of Ayurved

ISSN 2278-0726

Vol. No. 76 Issue No. 8

Annual Subscription Rs. 500/-

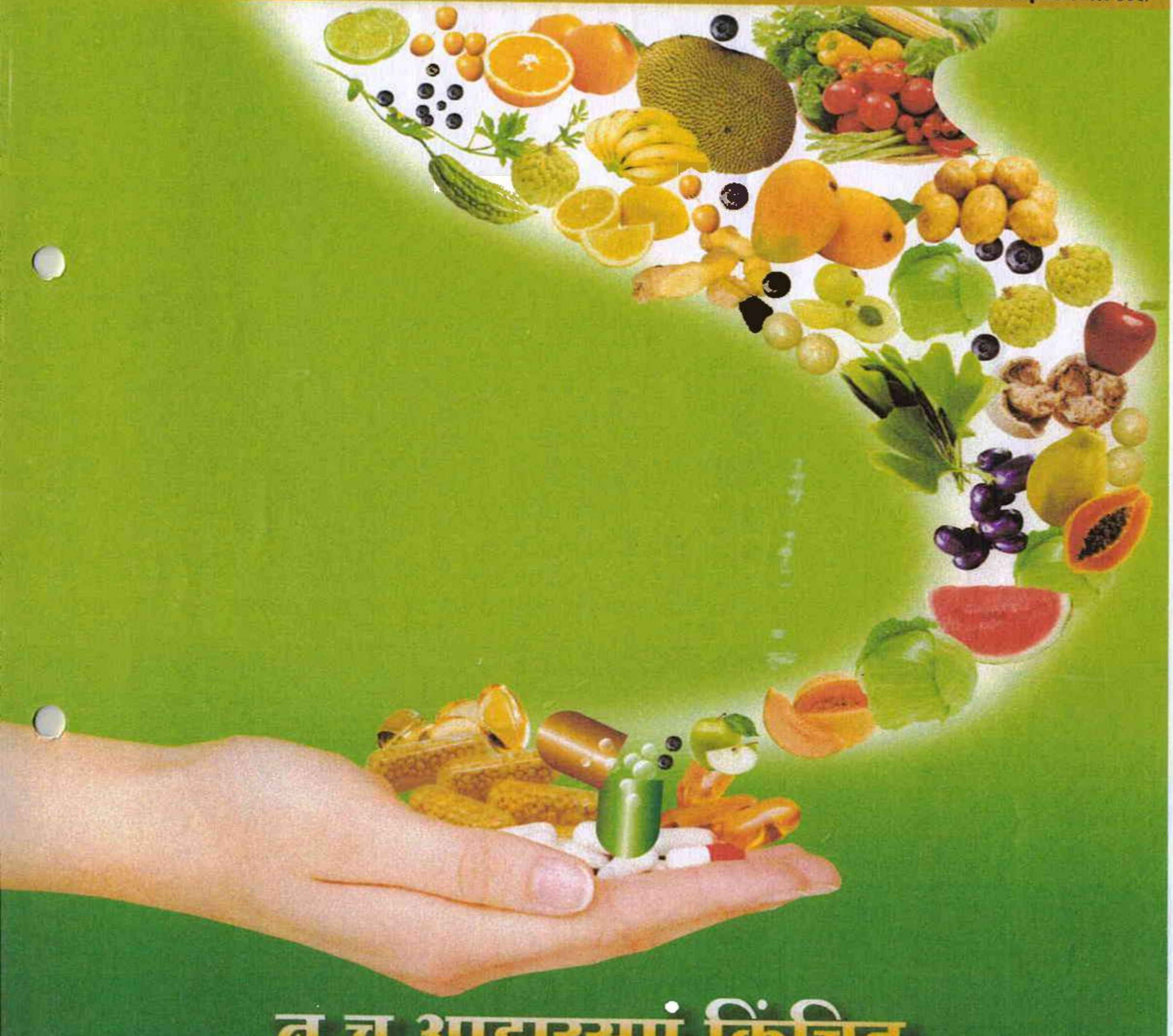

न च आहारसमं किंचित्
भेषजं समुपलभ्यते।

Principal
P.D.E.A.S
College of Ayurved And Research Centre
Nigdi, Pune - 411 044.

2.4.5 Teachers Award.

ISSN 2278-0726

वैद्य अंबादास कुलकर्णी
अध्यक्ष
आयुर्वेद सेवा संघ
वैद्य आशुतोष यार्दी
उपाध्यक्ष
आयुर्वेद सेवा संघ
वैद्य अभय कुलकर्णी
सचिव
आयुर्वेद सेवा संघ
वैद्य रजनी गोखले
सहसचिव
आयुर्वेद सेवा संघ
श्री. माधव परांजपे
खजिनदार
आयुर्वेद सेवा संघ
वैद्य हेमंत भांडारी
चेअरमन
आयुर्वेद पत्रिका विभाग
वैद्य एकनाथ कुलकर्णी
संपादक
वैद्य अभय कुलकर्णी
प्रकाशक
संपादक मंडळ
वैद्य शिवानंद तोंडे
वैद्य वर्षा साधले
वैद्य अभिजित सराफ
वैद्य अमिता पिसोळकर
सहाय्यक संपादक
छपाई : रिप्लीका प्रिंटर्स
वकीलवाडी, नाशिक
मुखपृष्ठ : एन. वाय कुलकर्णी
निर्मिती ॲडव्हर्टायझिंग, नाशिक

वर्गणी

एक प्रत	रू. ५०/-
वार्षिक	रू. ५००/-
त्रैवार्षिक	रू. १२००/-
पंचवार्षिक	रू. २०००/-

पत्रव्यवहाराचा पत्ता
संपादक, आयुर्वेद पत्रिका,
आयुर्वेद सेवा संघ, गणेशवाडी,
पंचवटी, नाशिक - ४२२ ००३.
फोन नं.: ०२५३-२५१५४१३
संपादक मो.: ७८८७८५९७९२
email : ayupatra@gmail.com
website : www.ayurvedpatrika.org

National Scientific Journal of Ayurved ISSN 2278-0726

।। आयुर्वेद पत्रिका ।।

Vol.No. 76 Issue No.8. वर्ष ७६ वे अंक : ८ वा, क्रमांक - १०७६

अनुक्रमणिका

१. संपादकीय : जागतिक आरोग्य संघटनेने आयुर्वेदासाठी तयार केलेली आदर्श शब्दावली - वैद्य डॉ. एकनाथ कुलकर्णी ७
२. आयुर्वेद तरंग पुरवणी ८
» हितोपदेश
» मुखपृष्ठ संकल्पना - वैद्य वर्षा साधले
» वैद्यिकविधी विनियोग -वैद्य हरीश गर्गे
» आरोग्यरुचिरा - वैद्य राजश्री कुलकर्णी
» औषधी भवनचे विशेष औषध - वैद्य गोपाल सावकार
» वनौषधी विश्व - प्रा. सुभाष पतके
» नवा अभ्यास नवे संशोधन - वैद्य पंकज दीक्षित
३. डॉ. सुनंदा व डॉ. सुभाष रानडे प्रतिष्ठान पुरस्कृत लेख
संहिता- हेतुगर्भ विशेषण - एक अध्ययन
- वैद्य चिन्मय फडके १३
४. कै. वैद्य मो.य.लेले स्मृति लेख
चिकित्सा- परिपूर्ण व्याधिक्षमत्व - सर्वांगिण धातु तौलनिक चिंतन!!!
- वैद्य शुभदा अरविंद पटवर्धन १७
५. सिद्धांत- ओज आणि ककून सिल्क
- वैद्य प्रशांत यवतकर २२
» शब्दकोडे - वैद्य रमा खटावकर २४
६. संशोधन- Comprehensive Review of Godhum (Wheat)
- *Dr. Monika Ekhande-Purant* ३१
७. कविता- बाह्योपचार - डॉ. अरूणा टिळक
८. आहार- Different Aspects of Ahara (Diet)
- *Vd. Shamala Sammaiah Elkapelli* ३४
९. द्रव्यगुण- बृहत्त्रयीतून विडंग द्रव्य अवलोकन - ४
- वैद्य अपर्णा फुंदे, वैद्य गायत्री सावंत ३८
१०. संशोधन- Randomized Controlled Clinical Study to Evaluate Nirgundi Tail Matra Basti and Dashmool Tail Matra Basti in the Management of Sandhigata Vat w.s.r. to Osteoarthritis
- *Dr. Sapana Ashok Bhalghat, Dr. Sachin Rameshlal Gandhi* ४१
११. चिकित्सा- Urine Fast – A Definite Cure for Covid-19: A Self Controlled Case Study.
- *Dr. Prataprao B. Deshmukh, Dr. Pradnya P. Deshmukh* ४४
१२. आयुर्वेद वार्ता ४७

या अंकातील विचारांशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही, ती मते लेखकांची जाणावीत.

आवक क्र. 4964/2022-23
दिनांक - 2/3/2023
लेखनिक Priti डॉ. ...
प्राचार्य

P.D.E.A.S. College of Ayurved, Akurdi, Pune 44
Principal
College of Ayurved And Research Cente
Akurdi, Pune - 411 044

आयुर्वेद सेवा संघ, यांचे मासिक प्रकाशन
आयुर्वेद पत्रिका
गणेशवाडी, पंचवटी, नाशिक-४२२००३
फोन: कार्यालय (०२५३) २५११५४१३
फॅक्स: ०२५३-२५१२३६८
Email: ayupatra@gmail.com,
Website: www.ayurvedpatrika.org

जा.क्र. ७८१/२२-२३

दिनांक :- १६/२/२०२३

प्रती,
वैद्य चिन्मय फडके
व्याख्याता, आयुर्वेद संहिता सिद्धांत विभाग,
पु.जि.शि.मं.चे आ.म.सं.कें.,
निगडी, पुणे

सप्रेम नमस्कार,

आपणास कळविण्यात आनंद होतो की फेब्रुवारी २०२३ च्या आयुर्वेद पत्रिका मासिकाच्या अंकात प्रकाशित झालेल्या आपण लिहिलेल्या **हेतुगर्भ विशेषण - एक अध्ययन** या लेखाची **डॉ. सुनंदा व डॉ. सुभाष रानडे फाउंडेशन** तर्फे पारितोषिकासाठी निवड झाली आहे. आपले हार्दिक अभिनंदन! पारितोषिकाची रक्कम रुपये १०००/- (एक हजार मात्र) इतकी आहे. ही रक्कम आपणास IDBI या बँकेचा धनादेश क्रमांक ७३९४६३ दि. १३/०२/२०२३ द्वारे कुरियरने पाठवत आहोत.

धनादेशाची रक्कम आपल्या खात्यात जमा झाल्याचे Email अथवा पत्राने आम्हाला कळवावे. यापुढेही असेच अभ्यासपूर्ण लेख लिहून आयुर्वेद पत्रिकेसाठी पाठवावेत ही विनंती.

कळावे.

हार्दिक अभिनंदन

आपला विश्वासू
EKulkarni
वैद्य एकनाथ कुलकर्णी
संपादक
आयुर्वेद पत्रिका

Principal
College of Ayurved ...

ISSN 2278-0726

डॉ. सुनंदा व डॉ. सुभाष रानडे प्रतिष्ठान पुरस्कृत लेख

हेतुगर्भ विशेषण - एक अध्ययन

वैद्य चिन्मय फडके
व्याख्याता, आयुर्वेद संहिता सिद्धान्त विभाग,
पु.जि.शि.मं. चे आ.म.सं.कें.,
निगडी, पुणे.

न्यायकोशातील माहितीनुसार विशेषणे ३ प्रकारची असतात. व्यावर्तक, विधेय आणि हेतुगर्भ. उदा. व्यावर्तक विशेषण – निळा घट इथे निळा हे विशेषण अन्य घटांपासून निळ्या घटाचे वेगळेपण दर्शवण्यासाठी वापरलेले आहे. विधेय विशेषण – वन्हिमान् पर्वत ह्यामध्ये वन्हिमान् हे विशेषण पर्वताविषयी विधी, घटना दर्शवणारे आहे. ह्यामध्ये आग लागली आहे हे सांगणे जास्त महत्वाचे आहे. हेतुगर्भ विशेषण – हे कार्यकारण भाव दर्शवण्यासाठी विशिष्ट हेतूने वापरलेले विशेषण असते. जसे की सुरापः पतति। म्हणजे सुरा (मद्य प्रकार) पिणारा पडतो. ह्यामध्ये सुरा पिण्यामुळे तो पडतो असा कार्यकारण भाव सुरापः या विशेषणामुळे कळतो.

आयुर्वेदीय संहितांचा अभ्यास करताना हेतुगर्भ विशेषण असा उल्लेख टीकांमध्ये सापडतो. संहितांमधील काही पदांवर टीका लिहिताना टीकाकारांनी सूत्रातील विशिष्ट पदासाठी हेतुगर्भ विशेषण असा शब्द वापरला आहे. म्हणजे ग्रंथकारांनी सूत्रातील ते ते विशेषण विशिष्ट हेतुमुळे सकारण वापरले आहे असे स्पष्टीकरण टीकाकारांनी दिले आहे. ही विशेषणे पुढीलप्रमाणे.

क्र.	संदर्भ	अधिकरण	विशेषण	विशेष्य	स्पष्टीकरण
१.	चक्र. च.सू. १/४३	आयुर्वेदस्य निर्णयः	पुण्यतमः	आयुषः वेदः आयुर्वेदः	केचित् 'वक्ष्यते यः' इति पठन्ति, तत्रापि हेतुगर्भमिति व्याख्येयम् । जीवितप्रदातृत्वादायुर्वेदस्य पुण्यतमत्वं बोद्धव्यं, यतश्चतुर्वर्गसाधनीभूतजीवितप्रदमेव सर्वोत्तमं भवति । (चक्रपाणि)
२.	चक्र. च.सू. ६/६	आदानकाले दौर्बल्य कारणम्	रौक्ष्यमुत्पादयन्तः	वायवः	अत्र च क्रमवद्रौक्ष्योत्पत्तितिक्ताद्युत्पत्ती अपि दौर्बल्योत्पत्तौ कारणं, यतो रौक्ष्यमुत्पादयन्त इति तिक्तकषायकटुकानभिवर्धयन्त इति च हेतुगर्भविशेषणद्वयं कृत्वा दौर्बल्यमावहन्तीत्युक्तम् (चक्रपाणि)
३.			तिक्तकषाय-कटुका-नभिवर्धयन्तः		
४.	चक्र. च.सू. ६/३३-४०		विशेषशीते	दिवसे	तेनात्यर्थशीते दिवसे यस्मान्महात्ययस्य वातस्य कोपो भवति ततस्तज्जयार्थं वर्षाकालप्रभावक्रियमाण-पित्तचयानुगुणयोरप्यम्ललवणयोरुपयोगः कर्तव्य इति दर्शितं भवति (चक्रपाणि)
५.	चक्र. च.सू. ११/५		द्वितीयाम्	धनैषणाम्	यस्मादियमेव द्वितीया प्राणैषणानन्तरमवश्योपादेयत्वेन (चक्रपाणि)
६.	चक्र. च.सू. २१/४		मेदस्विनः	पुरुषस्य	तेन यस्मादतिस्थूले शरीरे मेदो देहव्यापकत्वेन लब्धवृत्ति, अतस्तदेव प्रायो वर्धते नान्ये रसादयः, तदभिभूतत्वादित्यर्थः। (चक्रपाणि)
७.	चक्र. च.नि. ६/८-९		वशिकम्	शरीरम्	वशिकमिति शून्यं, शुक्रशोणितक्षयाद्रिक्तमित्यर्थः; एतच्च हेतुगर्भविशेषणम्; एतेन यस्माद्वशिकं शरीरं, तस्मादनुसर्पतीत्यर्थः। (चक्रपाणि)
८.	चक्र. च.शा. ५/११-१२		लोकदोषदर्शिनः	मुमुक्षोः	तेन नित्यं दुःखाक्रान्तलोकदर्शनाद्विरक्तस्य सत इति दर्शयति। (चक्रपाणि)

P.E.A.'S College Of Ayurved And Research Centre AKURDI PUNE - 44.

९.	चक्र. च.चि. ३/४-१०		देहेन्द्रिय-मनस्तापी	ज्वरः	देहेन्द्रियमनस्तापीत्यादि हेतुगर्भं ज्वरप्रधानत्वे विशेषणम्। केचिद्देहमात्रतापिनोऽर्बुदादयः, केचिन्मनस्तापिन एवातत्त्वाभिनिवेशादयः, किंचिदिन्द्रियतापिन एव तिमिरादयः; अयं तु त्रितयतापी। वक्ष्यति हि- ज्वरेणाविशता भूतं न हि किञ्चिन्न तप्यते इति। तत्र शरीरतापित्वं सन्तापादिना, मन-इन्द्रियतापित्वं च वैचित्त्यं इत्यादिना वक्ष्यति। (चक्रपाणि)
१०.	चक्र. च.चि. १५/३८-४१	जाठराग्नि कर्म	तद्वृद्धिक्षय-वृद्धिक्षयत्मकाः	भौतिकाः पञ्च, धात्वग्नयः सप्त	तस्य जाठराग्नेः वृद्ध्यात्मकाः क्षयेण च क्षयात्मका यस्मादिहाग्नयस्तस्मादन्वयव्यतिरेकार्थविधायित्वात्तन्मूला इत्यर्थः। (चक्रपाणि)
११.	सु.शा. ९/११	धमनी वर्णन	पञ्चाभिभूताः	धमन्यः	न चैकवारमेव पञ्चापि धमन्यः पञ्चापीन्द्रियाणि पञ्चस्वपि रूपादिषु वेदयन्ति, तत् कुतः पुनरिति हेतुगर्भं विशेषणमाह- अभिभूता अभिमुखं प्राप्ताः। केन? 'मनसा' इति शेषः। कस्मात्? कर्तृमनःपुरः सरेन्द्रियार्थग्रहणात्; मन्ता हि शरीरे एक एव, मनोऽप्येकमेव, तेन मनसा यैव शब्दादिवहासु धमनीष्वभिप्रपन्ना सैव स्वधर्मं ग्राहयति मन्तारं नान्येति; यतो मनःपुरःसरैवेन्द्रियप्रवृत्तिः। (डल्हण)
१२.	सु.चि. ३६/३१-५०		सशोणितः	पिच्छाब-स्तिः	सशोणित इति हेतुगर्भं विशेषणं, यतः पिच्छाबस्तिः सशोणितोऽतः शोणितापगमरूपजीवादाने देय इत्यर्थः (डल्हण)
१३.	अ.हृ.सू. १३/३३-३४		साधारणे	मासि (काले)	साधारणे-वृष्टिशीतोष्ण्-तिशयरहिते, हेतुगर्भ चेदं विशेषणम् (हेमाद्रि)
१४.	अ.हृ.सू. १६/४४		अविकारिणः	पुरुषे / रोगिणः	अविकारिण इति हेतुगर्भं विशेषणम् (हेमाद्रि)

स्पष्टीकरण: अनु. क्र.१. जीवन टिकले तर चारही पुरुषार्थ प्राप्त होतात. त्यामुळे जीवन ज्यामुळे टिकते त्या आयुर्वेदाला पुण्यतम म्हणतात. आयुर्वेद इहलोक व परलोक दोनही लोकांमध्ये हितकर आहे. आयुर्वेदामुळे मिळणारी आयु आरोग्य व धर्म दोन्हीचे[illegible]धन आहे. वक्ष्यते यत् किंवा वक्ष्यते यः कोणताही पाठ ग्राह्य धरला तरी चतुर्वर्गाचे साधन असलेले जीवन ज्यामुळे प्राप्त होते तो आयुर्वेद पुण्यतम आहे. इथे असे असल्याने पुण्यतमः हे आयुर्वेदाचे विशेषण हेतुगर्भ आहे. **अनु. क्र.२,३.** आदानकाळात सूर्य व वायु शरीरात दौर्बल्य उत्पन्न करतात. याचे वर्णन करताना रौक्ष्य उत्पन्न करणारे व तिक्त कषाय कटु रसांमुळे वाढणारे अशी दोन विशेषणे वापरली आहेत. रौक्ष्यामुळे शोषण होणे व कषाय कटु रसांनी शरीरपोषण होणे ही दोन विशेषणे शरीर दुर्बल होण्याची कारणेही आहेत. त्यामुळे ही दोन हेतुगर्भ विशेषण आहेत. **अनु. क्र.४.** वर्षा ऋतूमध्ये वातावरणात ग्रीष्मातील रौक्ष्य ब बलक्षयाच्या पार्श्वभूमीवर अचानक आलेल्या शैत्यामुळे वात प्रकोप होतो. तसेच अम्लविपाकी पाण्यामुळे पित्त चय सुद्धा होतो. अम्ल लवण रस पित्त वाढविणारे असूनही पावसाळ्यात सतत पडणाऱ्या पावसाने थंडी वाढली तर अशा विशेष शीत दिवशी मात्र आहारामध्ये अम्ल लवण रसाची द्रव्ये जास्त हवेत ज्यामुळे वात शमनाला मदत होईल. इथे विशेष शीत शब्द हेतुगर्भ विशेषण आहे. अन्यथा पावसाळ्यात अम्ल जास्त खाऊ नये. **अनु. क्र.५.** प्राणानंतर दुसरी धनैषणा आहे. यामध्ये द्वितीयाम् हे हेतुगर्भ विशेषण आहे. प्राणानंतर अवश्य मिळवावे अशी दुसरी वस्तु धनच आहे. **अनु. क्र.६.** मेदस्वी अतिस्थूल पुरुषामध्येच रसाने फक्त मेद वाढतो. अन्य धातु नाही. इथे मेदस्वी हे हेतुगर्भ विशेषण आहे यामध्ये मुळात मेद वाढल्यामुळे नंतरही पुढे मेदच वाढत जातो. **अनु. क्र.७.** शुक्रक्षयामुळे राजयक्ष्मा होताना संप्राप्तिची सुरुवात शुक्रक्षय

College Of Ayurved ... AKURDI PUNE-44

ISSN 2278-0726

व रक्तक्षयाने होते. शुक्र व रक्त क्षयाने शरीर वशिक, शून्य झालेले असल्यामुळे प्रकुपित झालेला वायू शरीर भर पसरतो. इथे वशिक हे हेतुगर्भ विशेषण आहे. म्हणजे स्वमार्ग सोडून धातूंमध्ये आश्रय घेतो व मांस शोणिताचे शोषण करतो, स्वस्थानी स्वप्रमाणात असलेल्या श्लेष्म पित्तांना बाहेर काढतो. अशी संप्राप्ती आहे. **अनु. क्र.८.** मोक्षाची इच्छा उत्पन्न झालेले ते मुमुक्षु यांच्यासाठी लोकदोषदर्शिन् हे हेतुगर्भ विशेषण वापरले आहे. याचा अर्थ असा – लोक म्हणजे समाजामध्ये नेहमी दुःखरुपी दोषाने ग्रासलेले लोक पाहिल्यामुळे विरक्ती आलेले मुमुक्षु. **अनु. क्र.९.** ज्वराचे वर्णन करताना देहेन्द्रियमनस्तापी असे हेतुगर्भ विशेषण सूत्रात आहे. हे विशेषण ज्वर हा व्याधि सर्व व्याधींमध्ये प्रधान असण्याचे कारण आहे. काही रोग फक्त शरीराला त्रासदायक असतात जसे अर्बुद. काही अतत्त्वाभिनिवेशासारखे रोग फक्त मनस्तापी असतात. इन्द्रियांना त्रासदायक तिमिरासारखे अन्यही काही रोग आहेत. पण ज्वर देह-इन्द्रिय-मन तीनही प्रकारे त्रासदायक असा ज्वर हा व्याधि असल्याने तो प्रधान आहे. **अनु. क्र.१०.** जाठराग्नि सर्व शारीर अग्निंमध्ये प्रधान आहे व तोच सर्व अग्निंचे मूल कारण आहे हे दर्शवण्याकरिता अन्य अग्निंसाठी तद्वृद्धिक्षयवृद्धिक्षयत्मकाः हे हेतुगर्भ विशेषण वापरले आहे. त्याच्या (जाठराग्निच्या) वृद्धी मुळे वृद्धी होणारे व त्याच्या (जाठराग्निच्या) क्षयाने क्षय होणारे (अन्य अग्नि) आहेत. **अनु. क्र.११.** धमनी व्याकरण शारीर अध्यायामध्ये धमनीसाठी अभिभूताः हे हेतुगर्भ विशेषण आहे. एकाच वेळी सर्व शब्दादिवाही धमन्यांमधून अर्थग्रहण होत नाही. शरीरामध्ये जाणून घेणारा आत्मा व मन एकच आहे. त्यामुळे मनानी त्या वेळी ज्या अर्थ ग्रहणासाठी अभिभूत धमनी अर्थात ज्या धमनीचा ताबा घेतला आहे / निवड केली आहे त्याच त्या अर्थाचे ग्रहण होते. हे कळण्यासाठी अभिभूत हे विशेषण वापरले. **अनु. क्र.१२.** इथे सशोणितः हे पिच्छाबस्तिचे हेतुगर्भ विशेषण आहे. ज्याअर्थी सशोणित, रक्तासहित अर्थात रक्त घालून बनवलेला असे विशेषण आहे त्याअर्थी हा पिच्छाबस्ति जीवादान ह्या व्यापदाच्या चिकित्सेत वापरावा असा अर्थ अभिप्रेत आहे. **अनु. क्र.१३.** साधारणे हे विशेषण मासि या पदासाठी आहे. स्वस्थासाठी शोधन काल सांगणे हे अधिकरण आहे.

उर्वरित मजकूर पान क्र. २९ वर

Advetorial

GLOW AND GROW WITH MATRUJ JEEVAN SHATAVARIN No3

Why Matruj Jeevan Shatavarin No.3?

Oh!!The happy feeling of getting pregnant has started setting in. Even if the pregnancy belly may not be revealed completely to others, by third month, yet the woman knows for sure that little prince or princess is on its way!!! Thanks to Matruj Jeevan Shatavarin no.3 the would be mother, can easily gear up for the required changes in her body and achieve healthy growth of foetus in her womb!!

Fresh **Shatavari swarasa along with jeevaneeya gana herbs and fortified with masanumasik kwath herbs** makes it highly potent medicine.

JEEVAN SHATAVARIN No.3 MONTH SPECIAL-Each 10gm contains-

AYURVEDIC NAME	LATIN NAME	QUANTITY
BANDAK	Dendropthoe falcata	0.4gm
MANJISHTA	Rubia cordifolia	0.33gm
KSHEERKAKOLI	Lilium polyphyllum	0.33gm
NILOFER	Nymphaea nouchali	0.33gm
SARIVA	Hemidesmus indicus	0.33gm
SHATAVARI	Asparagus racemosus	2.08gm
MUDGAPARNI	Phaseolus trilobus	0.14gm
MAASHPARNI	Teramnus labialis	0.14gm
JEEVANTI	Leptadania reticulata	0.14gm
Sugar		Q.S.

P.D.E.A.'S College of Ayurved And Research Centre AKURDI PUNE - 44.

Principal
P.D.E.A'S
College of Ayurved And Research Centre
Nigdi, Pune - 411 044.